

van ons verwijderd. Zulke getallen zetten alle verbeelding stil en onttrekken zich aan alle berekening; ja de ruimte, die naar de tegenwoordig meest aangenomene hypothese overal met aether gevuld is, kan niet begrensd en evenmin als onbegrensd gedacht worden, want wat uit eindige deelen saamgesteld is, kan niet eindeloos zijn, en wat eene grens heeft, roept vanzelf de vraag op, wat er aan gene zijde der grens zich bevindt. Het begrip van het grenzeloze voert ons reeds uit de wereld van het kenbare in die van het onvoorstelbare en transcendente over ³⁾. En toch zijn al die millioenen van planeten, sterren en zonnen, die zweven door het luchtruim, naar het getuigenis der spectraalanalyse, uit dezelfde stoffen samengesteld, als die wij hier op aarde en in ons eigen lichaam aantreffen; en overal werken dezelfde krachten en heerschen dezelfde wetten. De groote, eindeloze verscheidenheid vertoont tegelijk de volmaaktste eenheid; eene heilige orde voert naar Bilderdijs woord over alle dingen den scepter van gezag, en bewaart ze voor een baaiernacht, woester woest dan woestenij ⁴⁾.

Even grenzeloos en onmetelijk is de wereld, in de richting van het kleine doorzocht ⁵⁾. Gewapend met mikroskoop en ultramikroskoop dringt het oog van den natuurvorscher ook in deze wereld van het imponderabele door, en hij ontdekt eenheid en orde, organisatie en systeem, niet alleen in elk kleinste organisme, in cel en celkern, maar ook in al het anorganische; elk kleinste deel is weer saamgesteld uit nog kleinere deelen, die alle in beweging zijn en voortdurend streven naar rust. Langen tijd heeft men in de onderstelling geleefd, dat de atomen, de chemische elementen, ongeveer tachtig in getal, de laatste bestanddeelen der materie vormden. Nu moesten reeds deze bestanddeelen zoo fijn zijn, dat muskus bijv. jarenlang in een vertrek geur verspreiden, dat is, moleculen verliezen kan, zonder merkbaar in gewicht af te nemen. Een kubieke centimeter lucht bevat tien tot honderd millioen moleculen, die zich voortdurend bewegen met eene snelheid van vier honderd vijf en tachtig meter in de seconde, en door deze trillingen ons de gewaarwordingen geven van warmte, klank en kleur. Onze zintuigen zijn echter beperkt, en voor het tot stand komen van